

Vem tillhör Irak

– dess olja, dess våtmarker?

[M'adan: Irak] Klaner och stammar, jordägande nomader, forntida städer. Alla tycks de få ny aktualitet i dagens sönderslagna Irak. Men hur ser Iraks historia ut? Vilka har gjort anspråk på Iraks landområden och det som finns under den – oljan? Och hur ser situationen egentligen ut på Iraks landsbygd?

Iraks olika minoritetsgrupper drabbas i nutidens våld och krig. Vad händer med m'adan-araberna – ursprungsfolket i södra Iraks väldiga våtmarksområden – när nu olja påträffats också där?

”Paradiset ligger i Irak”. Det är ett påstående som de flesta av oss idag antagligen skulle ställa oss frågande inför. Men enligt den sumeriska sägnen var det faktiskt just där – alltså på det ställe där floderna Eufrat och Tigris flyter samman – som Eva gav Adam ”kunskapens frukt”. Och det var dessutom inte ett äpple, utan en dadel.

Här står än idag ett ”Adams träd” vaktat av en polisman. En restaurang av någorlunda kvalité finns strax intill. Så var det åtminstone när Jan Guillou och Marina Stagh besökte platsen 1975. De nämner den i sin reseskildring ”Irak – det nya Arabien”. Boken – en av de få på svenska om Irak – har ifrågasatts som naiv när det gällde Saddams regim. Men mycket av historien före honom beskriver den på ett utförligt och intressant sätt.

Två-tre tusen år före vår tideräkning vet man att alla kulturer i Mellanöstern och

Centralasien hade handelsförbindelser mellan varandra. I Ur i nuvarande södra Irak fanns handelsförbindelser med Afghanistan och ända bort till Bajkalsjön. Romarna försökte erövra staden Hatra som var det första arabiska riket i regionen Irak – för att kontrollera handeln med Kina och Indien.

Irak nämndes enligt den kände svenske islamforskaren Jan Hjärpe så tidigt som på 600-talet i geografin och historien och innefattade då Kuwait men inte Kirkuk. I Irak finns Kufa, platsen där profeten Muhammeds kusin Ali – viktig för shiamuslimerna – mördades. Shiiterna avleder sitt namn från Ali, shiat Ali, Alis parti. Majoriteten av världens 1,2 miljarder muslimer tillhör annars en riktning som kallas sunni, vilket betyder ”bruk”, ”sedvänja”. De flesta – kanske 60 procent av invånarna – i Irak är däremot, liksom majoriteten av invånarna i Iran shiamuslimer. Shiariktningen omfattar cirka 10-15 procent av hela världens muslimer.

Familje- och arvsrätt är i Irak kopplade till religiös tillhörighet. Hur ser fördelningen ut? 60-65 procent är shiitiska muslimer, 32-37 procent sunnitiska muslimer. 3 procent är kristna. Kurderna och turkmenerna är oftast sunniter, men med shiitiska inslag.

I början av 800-talet var Harun al Rashid – känd från ”Tusen och en natt” – härskare i vad som skulle bli Iraks huvudstad, Bagdad. Staden hade en utvecklad konstbevakning runt sig. Bagdad var ett stort kulturcentrum i början av medeltiden. Orter som Bagdad, Kufa och Basra var samlingspunkter för rättslig och religiöst baserad kunskap. Basra och Bagdad fortsatte som centrala orter i det turkiska – osmanska – kalifatet. På 1200-talet plundrades dock Bagdad av Hulagu, Djingis Khans efterföljare.

Den sunni-muslimska befolkningsdelen i Irak har varit privilegierad under tidigare regimer – också av politiska skäl. Sunni-islam var det osmanska styrets centrala tankemönster. Persien, sedermera kallat Iran, var alltså däremot shia-muslimskt och den makt som tävlade med det osmanska väldet om inflytande i området. Redan så här tidigt blev därför shiamuslimerna i Irak ifrågasatta av den styrande makten i landet.

Så småningom kom också de moderna europeiska kolonialmakterna dit. ”Alla var där”, skulle man alltså med visst fog kunna säga. Till och med den engelska deckarförfattarinnan Agatha Christie var i Irak och deltog i arkeologiska utgrävningar, bland annat i Mosul, Nineve, Ur och Uruk – det senare en plats som vissa anser har gett Irak dess namn.

Västerlandet säkrar oljetillgångar

”Irak skapades av brittiska kolonistörer 1920”. Sådant kan vi ännu idag år 2006 få läsa i våra vanliga dagstidningars faktarutor. Någoting ligger det ändå i detta. Den brittiska kolonialismens roll i Iraks historia är förvisso betydelsefull. Den brittiske antropologen och religionsforskaren William Robertson Smith nämner till exempel Irak redan 1885 i första upplagan av sin bok om släktskap och äktenskap bland araber.

Britterna valde ut Mashraq – en del av vad som då var en region kontrollerad av Turkiet – att spela ut mot de med Tyskland allierade turkarna vid tiden för första världskriget. Området motsvarar dagens Irak. Härskarna i Tyskland var också ute efter olja men redan från denna tid och framåt ägnar sig både Storbritannien och USA framgångsrikt åt ett

spel som har som ett av sina uttalade syften att säkra oljetillgångarna. Detta inte minst i Basra, Kuwait och Mosul. Känner någon igen namnen från dagens nyhetsrapporter? Återigen är dessa oljerika platser i centrum för maktspelet.

Oljan ger inkomster vid export. Pengar som det går att köpa livsmedel för. När det moderna Irak grundades fanns där strax under 3 miljoner invånare. Idag är invånarantalet i Irak 25 miljoner. Oljan är idag nödvändigare än någonsin för överlevnaden. Densomkontrollerar oljan har makten i Irak. Den som vill slå mot den som har makten i Irak saboterar oljeledningarna, det har Jan Hjärpe också påpekat i en ny djupgående artikel (se källhänvisningarna i slutet):

Tre olika regioner. I norr berg, vatten, oljefält. I mitten en huvudstad i ett område med öken men utan olja, i söder igen oljefält – men fält som hängersamman med motsvarande i Kuwait, i Iran, i Saudiarabien. Sug ut för mycket olja på ett fält, och det tar från de andra. Invasionen i Kuwait 1990 berodde inte bara på gamla geografers placering av "Irak" utan också på att oljekällorna kan liknas vid (eller snarare är) kommunicerande kärl. Sög inte Kuwait ut för mycket? Och vem tillhör oljan? Kan en storstad som Bagdad klara sig utan att få ta merparten av inkomsten från oljan i norr och i söder? Kan ett Kurdistan i norr göra anspråk på "sin" olja, kan Basraregionens folk i söder tänkas kräva större andel av det som finns där?

Krig mot utländska härar är inget nytt i Irak. Britternas valde möttes också av uppror. Men trots ett långt och blodigt krig var ännu bara en tredjedel av Irak befriat från brittisk överhöghet i juli 1920. Irakierna hade inte mycket att

sätta emot. I Irak verkade då också den brittiske skvadronchefen Arthur Harris, senare kallad "Bomber-Harris". Arthur Harris ledde förstörelsen av Dresden och Hamburg under andra världskriget. Sven Lindqvist skriver om honom i sin bok "Nu dog du. Bombernas århundrade":

"Harris grep sig med förtjusning an uppgiften och bombade ofta själv. Han tyckte om att bomba och var bra på det."

Mindre känt är alltså att Arthur Harris

kan undkomma, inte hittar något att skjuta på och inte vinner någon "krigarära".

Till rapporten bifogade Harris själv fotografier av den stora irakiska byn Kushan-Al-Ajaza. På 45 minuter hade den praktiskt taget uträderats. En tredjedel av invånarna var döda eller skadade.

Shejkerna behöll jordägandet

Den malmöitiska folkhögskoleläraren Henrik Skrak arbetade på 1970-talet, då

han var i 20-årsåldern, själv i Irak. Jag lyssnar till honom när han är uppe och håller föredrag på ABF-huset i Stockholm. Han har behållit ett intresse för landet och noggrant satt sig in i dess moderna historia. – För att förstå det som hänt måste man förstå vad som utspelat sig på Iraks landsbygd, anser Henrik Skrak.

Sedan gammalt fanns hos araberna både jordägandenomader och bofasta jordbrukare i ett stamsamhälle. Ingen skiftesrörelse, jordsammanslagning, som effektiviserade jordbruket som i Sverige eller någon revolution som i Frankrike ägde rum i Irak. Inget överskott uppstår som kunnat investeras i någon maskinindustri.

De koloniserande engelsmännen ville att det skulle fortsätta så i Irak. Och det gjorde det. Det fanns ännu på 1990-talet ingen teknik för att tillverka reservdelar för reparation av t ex sönderbombade el- och vattenverk. 5000 barn i månaden dog därför i de av USA föreslagna och FN godkända sanktionerna mot Irak. Och de vattenverken är för övrigt inte reparerade än. Av George Bushs "återuppbyggnad" blev inte mycket av. – I Irak genomfördes aldrig någon jordreform. Shejkerna, de stora landägarna, fick

behålla sitt ägande, ett slags storgods som påminner om haciendorna i Sydamerika eller varför inte de gamla herresätena i Skåne, berättar Henrik Skrak.

I Irak kallades det jordägarsystemet itqa. Och än idag är det människor som tillhör sammagamlajordägandeshejksläktersom ingått i irakiska regeringar efter Saddam. – Det som skulle behövas i Irak är en revo-

Ovan: Bröllopsfirande i Rufaiya.

Under: I det inre av en mudhif – ett av vassrör stråmmattor byggt gästhus med tunnvalv. Gästabud hos Muntifiq-stammen.

Foto: Wilfred Thesiger

började sina bombövningar i just Irak och Afghanistan. I Afghanistan ville han störta kungadömet med en enda bombträff – kusligt likt USA-koalitionens ambition i Irak 2003. I Irak var skurar av små brandbomber mot byarnas halmtakistället Harris specialité. I en rapport 1924 skriver han om hur "araberna och kurden" nu fått reda på att han inför 4-5 flygmaskiner inte

– Irak var ett vackert land, civilisationens vagg. Ockupanterna har nu förstört stora delar. En ström av blod flyter genom Irak, sa dr Entisar Ariabi, chef vid Al Yarmouksjukhuset i Bagdad. Hon besökte Sverige i år. Foto: Henrik Persson

lution, en rejäl jordreform, hävdar Henrik Skrak. Som också uppmanar oss att gå ut på gatorna och protestera mot kriget i Irak:

– Det är troligt att ledande kretsar i Sverige kommer att försöka blanda in svensk militär i Irakkonflikten, säger han. Och det är värt att notera att Sveriges vapenexport till USA och England ökat sedan invasionen i Irak 2003. USA-armén har använt pansarskott från Bofors under hela invasionen.

Efter Henrik Skraks föredrag talar jag kort med Sigyn Meder från föreningen IrakSolidaritet. Hon är djupt oroad: – De amerikanska trupperna har förstört hela städer. De använder kemiska och radioaktiva vapen. Det är inte bara Faluja det handlar om. Det går inte att låta detta ske utan att vi protesterar!

På nästa ABF-föredrag jag besöker talar Mikael Nyberg, känd debattör och författare till boken "Kapitalet.se": – Det kan synas svårt att förstå varför regeringen i USA lagt ned dessa enorma penningssummor som Iraken gagemanget kostar. Emellertid räknar man ändå med vinst i slutänden – precis som under Vietnamkriget. Dels handlar det då om oljan och dels om de stora bolagens förtjänster på krigsproduktionen. Dick Cheney i Bushadministrationen ingår ju till exempel också i vapenföretaget Halliburtons ägarskara.

Babylon som helikopterplatta

För att få mer fakta om vad som hänt besökte jag också Iraktribunalens session i Stockholm i november 2004. Döttrarna irakier vittnar, Jan Myrdal, Olof Kleberg och många andra gör inlägg. UD-tjänstemän är där och försöker vid sitt framträdande hävda att USA-koalitionen "inbjudits" att ockupera landet. Men de svenska dagstidningarna tiger i stort sett helt ihjäl Iraktribunalen.

Nyligen utkom Iraktribunalens skriftliga dokumentation. Inte minst finns där uppgifter om den kulturella förstörelse som USA-koalitionen attack inneburit:

Ruinerna av det gamla Babylon är belägna 10 mil söder om Bagdad. De blev restaurerade under Saddamav nationalistiska skäl. Babylon har av ockupationsstrupperna nu delvis gjorts om till helikopterplattor och – parkeringsplatser(!). Gatstenar som bevarats i 2 600 år har krossats av tunga militära fordon.

Sådana här uppgifter ges även av Eliot Weinberger i London Review of Books: Ruinerna av de sumeriska städerna al Akareb, Larsa och Tello har helt förstörts och är nu kraterlandskap. Skadorna på det helamänsklighetens oersättliga kulturarv som Babylon utgör är omfattande. Ishtar-porten har skadats av souvenirjagande soldater. Med grävmaskiner har skyttegravar byggts i området, tusentals sandsäckar har fyllts med arkeologiskt material blandat med sand.

I en tidskrift om världens museer jag hittar på Kungliga Biblioteket i Kungsträdgården i Stockholm skriver den förra museichefen för Bagdads museum. Hon konstaterar att USA-soldaterna vid sin inmarsch 2003 inte slog en järnring kring museet för att skydda det – som man gjorde kring oljeministeriet. Plundringen var istället helt fri. Män med yxor rusade in och slog sönder museimontrarna, tog föremålen och rusade ut. Vid något tillfälle gick också amerikanska trupper i ställning i rum inne i museet och använde det som skydd att skjuta ifrån!

Över 10 000 föremål från Bagdads museum har av personalen dokumenterats som stulna. Flera avdelningar och arkiv i själva museet förstördes också. Vakter vid museet beskjuts fortfarande. Än idag ligger museer och arkeologiska utgrävningsplatser i Irak i stort sett helt oskyddade. Iraks och världens oersättliga sumeriska, mesopotamiska och babyloniska föremålsarv stjäls, säljs på svarta

marknaden och smugglas ut ur landet, konstaterar museichefen i sin artikel.

Fast, en ljusglimt finns. Det visade sig att några av "tjuvarna" var människor som tog hand om föremålen för att hindra dem från att bli stulna. De kom till Bagdadsmuseet och återlämnade dem.

Irak – krigets följder

När – om någonsin – de amerikanska och brittiska trupperna lämnar Irak så blir det ett i många avseenden förött och plundrat land de lämnar efter sig. Och detta ovanpå allt det mänskliga lidandet som blivit följden av deras närvaro.

Irak invaderades 2003 i strid med FN-stadgan. Det har Kofi Annan själv sagt. Opinionsen i USA och England, men också i Sverige, är idag mer och mer emot kriget. I en recension av Ignatio Ramonets bok "Irak – histoire d'un désastre" (Galilée 2005) skriver Malena Rydberg:

Hur kan någonsin någon inbilla sig att denna förstörelse av mänsklighetens vagg – det bibliska paradiset – har med införande av demokrati att göra? USA:s krig i Irak är bara ännu ett av västvärldens smutsiga kolonialkrig.

Sigrid Kahle, en annan kändare av den muslimska världen tog också nyligen avstånd från Irakinvasionen. Hon bodde i Irak på 50-talet: – Alltihop är en enda stor idioti. Där skrevs världens första litterära epos, Gilgamesheposet, för 4000 år sedan.

Irakier jag åhör i Stockholm påpekar att Paul Bremers och USA-administrationens splittrande begrepp pressades på landet: – Sunniaraberna kallas just "araber" vilket är rätt, medan den shiitiska befolkningen kallats "shiamuslimer". Men de är också araber. Den sprängda Gyllene Moskén i Samarra var för övrigt viktig inte bara för shiamuslimer utan även för sunniterna, säger de.

Samarra kopplas av shiamuslimerna samman med den tolfte imamens försvinnande och hans återkomst som de hoppas på. Pilgrimer har sedan länge vallfärdat dit. Precis som orterna Najaf och Karbala som också ligger i Irak har Samarra centralt symbolvärde för många muslimer, skriver Jan Hjärpe. Därför kommer våldet just till dessa orter.

Religionen ger uppenbarligen ändå inte hela förklaringen till motsättningarna i det irakiska samhället. Både begreppet "stam"

men framför allt ordet "klan" förekommer i rapporteringen om den arabiska majoritetsbefolkningen i dagens Irak. Men i Irak lever inte bara araber, även om de är flest.

Förutom shia-araber och sunni-araber finns alltså kristna grupper i Irak – armenier och assyro-kaldéer eller "kheled". De tillhör fem olika kristna samfund: nestorianer, jakobiter, romerska kaldéer, romersk-syriska katoliker och den evangeliska kyrkan. De talar en modern form av arameiska, som brukar kallas "det språk Jesus talade", och använder gammal arameiska vid gudstjänster. De finns även i Syrien och Turkiet.

I Irak är de flesta av de kristna grupperna – 600.000 till 800.000 människor – nu under hård press. Den svenske journalisten Urban Hamid har försökt uppmärksamma deras situation i våra massmedier men fått nobben. Många kristna irakier har lämnat landet. De får sina kyrkor brända – till exempel är den armenisk-katolska Mariakyrkan i Bagdad angreppsmål sedan 1 augusti 2004. Detta framgår inte minst i utskicken som når mig från den tyska organisationen "Gesellschaft für Bedrohte Völker", Sällskapet för hotade folk, i Tyskland. Mellan 30 och 70.000 assyro-kaldéer har tvingats fly. Bara i de kurdiska områdena i Nordirak känner sig de kristna grupperna säkrare. Värt att notera är att detta alltså utspelar sig i det Irak som inte lyder under Saddam längre.

Många kristna i Irak räknar sig inte som araber. Jag har själv träffat och intervjuat en präst inom den öst-assyriska kyrkan, bosatt i Fittja, som påpekade:

– Vi räknar oss varken till de kurdiska, kristna eller arabiska kristna, utan just som assyrier.

Han ansåg att Iraks ursprung inte enbart är arabiskt utan babyloniskt-assyriskt – och det var detta senare han kände samhörighet med.

I Irak finns dessutom mandéer för vilka Johannes Döparen är en viktigare gestalt än Jesus, yeziditer, turkmener och miljoner av de mer välkända kurderna. Mandéerna är en icke-kristen grupp som har dop i vatten som en viktig ritual. Det finns numerainvandrandedandéeri Skåne som har dop i Kävlingeån. Yeziditerna, som också är en kurdisk grupp, har kallats för "satansdyrkare" vilket är fullständig fel. De är i själva verket en folkgrupp med en egen mycket gammal religion, där en påfågels-gud spelar en viktig roll.

Kanske var det också i solidaritet med

Iraks turkmener som turkiska soldater under en tid engagerade sig i kriget? Ett av resultaten blev det amerikanska tillfångatagandet av några turkiska soldater. Händelsen har skildrats i filmen "Irakvargarnas dal" som en minister i Tyskland nyligen krävde förbud mot eftersom han ansåg den antisemitisk och rasistisk. Filmen har gått för fulla hus i Turkiet och bland turkiska invandrare i Europa.

Med i den religiösa bilden i Irak finns också sådant som sufiska brödraskap, dervischordnar. Andra religiösa tillfälliga allianser, sådana som har sin bas utanför Irak, har också uppstått. Där bland jihadist-grupper, alltså extrema "heliga krigare", verkliga eller verksamma på Internet. Till dessa skulle väl de som ingått i den nu dödade Abu-Musab al-Sarqawi grupp kunna räknas.

En italiensk journalist, Loretta Napoleoni, menar att Sarqawi på sätt och vis var en skapelse av amerikanerna själva. Genom att ge hans lilla grupp så mycket publicitet fick den ibland stöd. USA-koalitionen har därmed skjutit sig i foten. Det stora motståndet bjuds istället av inhemska irakiska nationalister, hävdar Napoleoni enligt SR:s "Konflikt" 25/3.

Klan, religion och parti

Jan Hjärpe påpekar också att ledaren för PUK – Patriotiska Unionen i Kurdistan alltid hör till Talabani-familjen. Ledaren

– Ambulanser och sjukhusutrustning från Sverige har skjutits sönder. Skolorna också, berättade Muhamad Tareq, chef för mänskliga rättighetscentret i Falluja. Här visar han ett ID-kort, utfärdat av USA:s krigsmakt, som alla fallujabor måste visa för att kunna lämna sin egen stad. Foto: Henrik Persson

för KDP – Kurdistan Demokratiska Parti är alltid en Barzani. De två parterna är klansammanslutningarkring två ledande familjer. I PUK:s områden talas den kurdiska sorani-dialekten. Kurmanji-dialekten talas i KDP-områdena. Shejkerna i den sufiska Naqshbandiyya-orden i Irak heter ofta Barzani. Mellan Talabanifamiljen och Qadiriyya-orden finns förbindelser. Orderna är internationella nätverk, med medlemmar på alla kontinenter.

Det är två politiska partier, två dervischordnar, två klansammanslutningar, två språkligagemenskaper – samtidigt. Detta ger möjligheter att spela än på den ena, än på den andra tillhörigheten, att utnyttja de olika gemenskaperna, de större och de mindre, allteftersom det är lämpligt eller känslomässigt aktuellt. En shiitisk turkmensk klan eller grupp kan få stöd från Turkiet eftersom de är turkar, och från Muqtada as-Sadr och hans grupp eftersom de är shiiter, summerar Jan Hjärpe.

I Irak tycks ändå inte religions- och folkgruppstillhörighet alltid ha varit avgörande i politiken. Assyrier var med och bildade Baathpartiet. En av dem som var Saddams närmaste män, Tariq Aziz, är kristen kaldé. Samtidigt var kaldéerna liksom kurderna en av de grupper som Saddamregimen angrep (i Halabja med gasanfall) undersin kampanj med namnet "Anfal" 1987-88. Saddam Hussein själv tillhör den sunnitiska Tikriti-klanen och favoriserade densitt eget maktinnehav.

Irak är nu inte längre en stat grundad på medborgarskap, utan på en tribal struktur, ett samhälle av stammar. Irakiskt medborgarskap ger ingen individtrygghet, inte sociala förmåner. Familj och släktgemenskap, stamvärderingar, blir istället viktigast. Slakten tar hand om de gamla och milisen, dess väpnade styrka, ger ett slags skydd. Ekonomiska resurser delas ut till den som behöver. Klanledaren kan räkna med stöd från alla klienttillhöriga i det spel som gäller politiska strävanden att bygga upp en stat, beskriver Jan Hjärpe dagsläget.

Religiös tillhörighet är i Irak kopplad till klansystemet. Familjetillhörighet och religiös tillhörighet vävs samman. Storfamiljen blir vad en kommun skulle vara, klansammanslutningen motsvarar länet och religionstillhörigheten nationen. Att ordet umma på arabiska fått betydelsen både "nation" och "religionsgemenskap", är ingen tillfällighet, det menar Jan Hjärpe och fortsätter:

Det stora problemet för att åstadkomma en fungerande demokrati är att få till stånd sådana statliga institutioner som individen kan lita till, så att man inte är så obevekligt låst av den tribala strukturen, så obevekligt beroende av gruppen, klanen, och den religiösa tillhörigheten. För vi vet ganska säkert att vad människor faktiskt vill ha är demokrati.

M'adan - folket i de hotade våtmarkerna

En klangrupp i Irak som det talats mycket litet om är de som ibland kallas "träskarbarna", folket i Iraks våtmarker i de södra delarna av landet. Deras eget namn på sig själva är m'adan, vilket är ett samlingsnamn på skilda klaner som Bani Assad, Bani Tamim, Albu-Hassan och Bani Lam – alla med stor skillnad i levnadssättet. En del ägnar sig åt flätverk, andra lever nomadiserande och är främst båtbyggare. Fiske, jakt och buffeluppfödning är andra viktiga näringar. Ris, majs och andra grödor odlas. Dieten fylls ut med dadlar.

Vissa anser att m'adan är ättlingar i rakt nedstigande led till de gamla sumererna. De underkuvades aldrig av turkar eller briter, eller av regimerna i Irak före Saddam. De lever sedan 6000 år i det enorma vassområdet i Mesopotamien, mellan floderna Eufrat och Tigris, väster om Shatt al Arab. Här växer papyrus, lotus och qasab-vass som är bambuaktigt och kan bli upp till 7,5 meter.

Detta område har betydelse för hela världens ekologi – inte minst fågellivet är rikt: hundratusentals hägrar, storkar, pelikaner, änder. Vattenbufflar och stora mängder fisk. Människorna lever i laguner och vikar. Deraskanotyper finns återgivna på babyloniska och sumeriska bilder.

Mudhiferna, relativt stora byggnader som uppförs, är gjorda helt av vass och fotograferade av Thesiger, är verkligen mästerverkliga exempel på ekologiskt anpassad arkitektur. Dessa gemenskapshus kan vara ända upp till 18 meter långa och 5 och en halv meter höga.

Hyddor i våtmarksområdet finns avbildade på cylindersigill som är 6000 år gamla. Tusentals av dessa sigill stals vid plundringen av Bagdads museum.

Men hur är våtmarksbefolkningens situation idag? Under Saddamperioden – Persiska Vikenkriget var inledningen – stängdes vattentillförseln av till våtmarksområdena med katastrofala följder och detta har uppmärksammats i världsmedierna.

Torrläggningen beskrevs som ett för-

Unga våtmarksinvånare på väg till skolan i södra Irak. Britter, Saddam och Turkiets dammbyggen har alla bidragit till minskad vattenmängd. Framtida oljeutvinning skulle också kunna skada miljön i området. Foto: Chris Kutchera/ Indigo.

sök att slå mot en för Saddamregimen misshaglig grupp; alla de shiamuslimska araberna. Shiiterna skulle straffas för sitt uppror under Kuwaitkriget – ett uppror som för övrigt förrådes av USA-alliansen – och hindras att gömma sig i vassen. Avstängningen av vattenflödet i detta ett av världens största våtmarksområden slog även mot den del av befolkningen i södra Irak, kanske 250 000 människor, som ursprungsfolket m'adan-araberna utgör.

Landrättighetsfrågan

När våtmarkerna torrlades till stora delar, så lämnade hundratusentals av m'adan-araberna våtmarkerna och begav sig in till städerna, främst till Basra. De hamnade från att ha levt som fiskare i vad som närmast liknat Edens lustgård i Bibeln – i staden Basras slumområden. Detta enligt Timothy Phelps, Iraq Foundation.

Ockupationsmakten har i samarbete med Iraks nya regering börjat föra in mera vatten i de torrlagda områdena, med delvis goda resultat. Det är svårt att återställa alla de torrlagda områdena. Redan under början av 1950-talet började briter med holländsk hjälp ett projekt som syftade att leda bort vatten från våtmarkerna. Vattenmängden har senare minskat även beroende på byggandet av nya dammar i Turkiet och på andra platser uppströms. I den närmast propagandaliknande rapportering som nu förekommer framställs m'adanerna nu i alla fall som lyckliga återvändare till sitt gamla levnadssätt i vassen.

I en Internetrapport läser jag dock att olja nu påträffats i de irakiska våtmarksområdena. Så vi får väl se hur länge de miljöskyddande åtgärderna fortsätter. Om inte förr så definitivt när denna olja börjar utvinnas – och det kan ske snart – så kommer frågan om de ursprungliga våtmarksinvånarnas landrättigheter att ställas på sin spets.

Kommer då, som den brittiska reseskildraren Wilfred Thesiger skrev i sin bok efter sju år i området, Iraks våtmarker att fortsätta vara en plats med:

Stjärnor som speglas i det mörka vattnet, grodors kväkande hörs, kanoter kommer hem till kvällen, frid och sammanhang, stillheten hos en värld där inga maskiner finns?

"Kom och se blodet!"

De flesta av oss har idag säkert främst brinnande bilvrak på näthinnan när ordet Irak nämns. Och den bilden är en del av sanningen. Nobelpristagaren i litteratur Harold Pinter manade oss i sitt kända tal att inte stanna vid ytan på den politiska och religiösa retorikens spegelglas. Istället

– Alla irakier är eniga om att ockupanterna måste ut. Motståndsrörelsen har stöd av alla etniska grupper, säger Eftthikar al Huseyni, shia-arab från södra Irak. Foto: Henrik Persson

inbjöd han oss med hänvisning till poeten Pablo Neruda att i fallet Irak "komma och se blodet på gatorna". Att tränga bakom spegeln, bakom de bilder vi serveras. Konsten har en viktig roll just i detta, menade Pinter, att visa oss den verkliga sanningen bakom alla de vackra orden.

Sveriges Radios "Konflikt" meddelade 4 mars 2006 att enligt Joost Hiltermann på International Crisis Group i Amman så var det den shiadominerade regeringens egna säkerhetsstyrkor – den regering som innan Malikiregeringen via val kommit till makten i Irak – som dödade hundratals sunniter som ansågs ha stött Saddam. Enregeringsorganiserad hämnd med rötter i nedsländet av shiaupproret i samband med Persiska Vikenkriget. Uppgiften bekräftas av Stefan Ring på Försvarsstaben. Denna Iraks shiadominerade regering tilläts också anta lagar som är kvinnofientliga – medan talibanerna i Afghanistan störtades av samma skäl.

Den bördiga jorden kring Eufrat och Tigris är en av mänsklighetens äldsta kulturmiljöer. Har vi egentligen förstått hur lång Iraks kulturhistoria är? Vilken roll den spelat i uppkomsten av den kultur vi själva tillhör? Och hur viktig den är för irakiernas egen identitet? Kan den gamla kulturhistorien fortfarande bli en samlande kraft för dagens alltmer splittrade irakiska samhälle?

Jag minns när jag själv undervisade några invandrade irakier i svenska för några år sedan. Stolt påpekade jag för dem att Sveriges och Nordens kultur har

rötter i den vikingatid som inleddes redan på 800-talet efter vår tideräknings början. – Men det är ju bara 1200 år sedan. När vi gick i skolan i Irak började vi läsa om ett utvecklat samhälle som fanns redan för över 5000 år sedan, konstaterade en av dem torrt.

Tiden har aldrig stått stilla i Irak. Kriget och våldet förändrar det irakiska samhället hela tiden. Ibland på oväntade sätt. Den religiösa tillhörighetens vikt tycks öka för irakierna. USA-koalitionens invasion våren 2003 slog sönder det som innan dess funnits av övergripandes samhällsmaskineri. Klan och stam, släkt, blir viktigare när inget annat av samhället finns kvar.

Hur skulle det vara för oss? Irak ligger mycket närmare än vi tror. Det gränsar till Turkiet, ett lands som så småningom kanske blir EU-medlem. Vid läsning av böcker och lyssnande till dem som varit på plats i landet har jag förstått något om Irak: De glimtar vi får se i TV-rutan eller höra på radio är bara toppen av ett isberg, och speglar nästan alltid bara vad som utspelar sig i Iraks stadsmiljöer. Detta gäller både vad som hänt i Irak de senaste åren, och tiden dessförinnan. I den rapporteringen har vi inte ens fått veta att det numera finns en tunnelbana också i Bagdad.

Text: Henrik Persson,
fil kand/kulturvetare

Fakta från:
Door Matthijs Blonk: "Water voor de Hof van Eden", Indigo 2/2004.
Tidningen "Fokus", nr 10, 17-24 mars 2006.
Mathias Cederholm, historiker, Lunds universitet: Föreläsning om Irak på ABF-huset i Stockholm i februari 2006.
Rajiv Chandrasekaran: "A gift from God" Renew's a Village. Iraqi Engineers Revitalize Marshes That Hussein Had Drained". Washington Post Foreign Service, 11/10, 2003.
<http://www.washingtonpost.com>

Markus Hattstein: "Världens religioner". Islam, s 94-117. 1999.

Jan Hjärpe: "Vad kan vi lära av Irak-krisen? Ett islamologiskt perspektiv". Artikel i Vitterhetsakademiens Årsbok.

Sayed Nadeem Kazmi och Stuart M. Leiderman: "Twilight People: Iraq's Marsh Inhabitants". <http://cceia.org/viewMedia.php>

Pat Marino, Medelhavsmuseet: "Plundringen av Irak – lär vi oss aldrig något?" I rapport från Iraktribunalen sid. 29-32, se nedan.

Inger W Persson: Fakta och synpunkter. Henrik Skrak: "Bitter skörd i Irak". Tidskriften Clarté 3/2005.

Tilman Zülch m fl, Gesellschaft für Bedrohte Völker: "Christenverfolgung im Irak". Informationsblad, advent 2004. Se även www.gfbv.de

Nätverket mot krig: www.motkrig.org. Samt CNN:s, BBC:s, SVT:s och även Qatarbase-rade Al-Jazeeras rapportering.

Läsa mer:

Seymour Hersh: "På given order. Från 11 september till Abu Ghraib" Ordfront 2005.

"Irak. Kriget, ockupationen, fokrätten". Dokumentation från Stockholmsessionen av Iraktribunalen den 13-14 november 2004. Utgiven av Svenska Kommittén för Världstribunalen om Irak med stöd av Olof Palmes minnesfond. Förord: Vivi Löfstedt.

"Falluja – massförstörelse i demokratins namn". Skrift utgiven av föreningen IrakSolidaritet, juni 2005. Förord av Sigyn Meder. Jan Guillou/Marina Stagh: "Irak – det nya Arabien". Norstedts 1977.

Sven Lindqvist: "Nu dog du. Bombernas århundrade". Bonnierpocket 2000.

Harold Pinter: "Konst, sanning & politik". Föreläsning i samband med utdelandet av Nobelpriset i litteratur 2005.

William Robertson Smith: "Kinship and Marriage in Early Arabia". 1903 (1885).

Wilfred Thesiger. "Träsklandets araber", Norstedts 1965.

Vill du ha fakta om situationen i Irak?

Kontakta IrakSolidaritet info@iraksolidaritet.se. Hemsida: www.iraksolidaritet.se.

Sätt in 100 kr på pg 409692-1 för medlemskap. Stöd Fallujainsamling på pg 11673-1, bli en uppbyggare av sjukvård.

Irak med kringliggande stater. I rutan våtmarksområdena i söder.

